

Lausunto Ylä-Savon kuntien kansalaisopistoselvityksestä

Kunnanhallitus 22.09.2025

348/00.04.01/2025

Valmistelija

kunnanjohtaja Henri Ruotsalainen, 040 488 3011, henri.ruotsalainen@lapinlahti.fi
kansalaisopiston rehtori Marko Komulainen, 040 488 3201,
marko.komulainen@lapinlahti.fi
hyvinvointipäällikkö Henna Rissanen, 040 488 3185, henna.rissanen@lapinlahti.fi

Ylä-Savon kuntien Pyöreä pöytä on yhteistyöfoorumi, jossa alueen kunnat kokoontuvat keskustelemaan yhteisistä asioista ja kehittämään seudullista yhteistyötä. Pyöreässä pöydässä on selvitetty kuntien erilaisia yhteistyömahdollisuuksia, joista yksi on kansalaisopistopalveluiden yhteistyömahdollisuus.

Kansalaisopistopalveluiden yhteistyömahdollisuuksia selvitettiin pyöreän pöydän toimeksiantamana Ylä-Savon yhteistyöpilotit 2025 -hankkeessa, jossa ovat mukana Iisalmi, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Rautavaara, Sonkajärvi ja Vieremä. Hankkeen toteutusaika on 1.2.2025-31.1.2026. Hankkeen rahoittavat Pohjois-Savon Liitto ja Pohjois-Savon Kehittämisrahasto.

Hankkeen yhtenä työpakettina oli Ylä-Savon kansalaisopistopalveluiden välisen yhteistyön selvittäminen, uusien yhteistyömuotojen kartoittaminen ja yhteistyön tiivistäminen. Kansalaisopistoselvityksen toteuttivat projektiasiantuntijana Merja Väisänen-Räty ja Lapinlahden kansalaisopiston rehtori Marko Komulainen. Hankkeen ohjausryhmänä toimi pääosin kuntien sivistysjohdosta koostuva ryhmä.

Kansalaisopistoselvityksessä on tehty henkilöstö- ja taustatietokyselyt tunnusluvuihin ja toiminnallisista erityispiirteistä Ylä-Savon kansalaisopiston rehtoreille ja muulle henkilöstölle. Kuntien sivistysjohdon kanssa on käyty keskustelut selvityksen taustatilanteesta. Selvityksessä on perehdytty verokkikansalaisopistoihin ja haastateltu näiden rehtoreita ja muita asiantuntijoita. Lisäksi selvityksessä on selvitetty kansalaisopistojen taloudellista tilaa ja rakennettu kuvaa kansalaisopistotoiminnasta nyky-Suomessa ja luotu kuvaa tulevaisuuden haasteista ja mahdollisuuksista kiristyneessä taloudellisessa tilanteesta.

Ylä-Savossa toimii kuusi itsenäistä kuntien ja kaupunkien ylläpitämää, toistensa ja muiden toimijoiden kanssa yhteistyötä tekevää kansalaisopistoa. Suomessa kansalaisopistoja toimii yhteensä 174. Kansalaisopistotoimintaa ohjaa laki vapaasta sivistystyöstä. Rahoitus tulee ylläpitäjätahoilta eli valtiolta ja kunnilta/kaupungeilta sekä opiskelijoilta opintomaksuina. Opistotyötä voidaan tehdä Suomessa toiminnallisesti ja taloudellisesti onnistuneesti niin pienissä kuin isoissakin yksiköissä. Molemmissa on vahvuutensa. Paikallisesti ja alueellisesti kansalaisopistojen toiminta on muotoutunut paikallisten sivistys-, koulutus- ja harrastustarpeiden pohjalta.

Kansalaisopistoselvityksessä kerrotaan valtakunnallisesti pinnalla olevista opistotoiminnan trendeistä kuten osaamisperusteisuudesta, osaamismerkeistä, kotoutumiskoulutuksesta ja työelämäyhteistyöstä. Kunnissa ja kaupungeissa on tehty tietoisia ratkaisuja, mihin toimintoihin kansalaisopistoissa on panostettu. Selvityksessä todettiin, että Ylä-Savossakin on yhdistää opistot yhdeksi Ylä-Savon Kuusikoksi tai jatkaa matkaa erilaisin kuntaparein, tai jatkaa kansalaisopistotoimintaa ennallaan nykyisiä toimintoja kehittäen.

Lapinlahden kunta pyysi lausuntoja kansalaisopistoselvityksestä Ylä-Savon kunnilta ja kaupungeilta 30.9.2025 mennessä.

Lapinlahden kansalaisopiston taustaa:

Lapinlahden kansalaisopisto perustettiin vuonna 1967. Toiminta laajeni seuraavana vuonna Varpaisjärvelle. Kansalaisopistotoimintaa jatkettiin yhteisen opiston siipien alla aina vuoteen 1984, jolloin Varpaisjärvelle perustettiin oma kansalaisopisto.

Lapinlahdella ja entisellä Varpaisjärvellä toimi vuoteen 2004 asti omat itsenäiset kansalaisopistonsa. Vuonna 2004 kansalaisopistot yhdistyivät Kaskikuusen kansalaisopistoksi, jonka kunnallisena ylläpitäjänä jatkoi Varpaisjärven kunta. Kaskikuusen rehtorina jatkoi kuntien kansalaisopistojen yhteinen rehtori. Lapinlahti osti kansalaisopistopalvelun Varpaisjärveltä. Kansalaisopistotoiminnan toteutuneet kustannukset jaettiin kuntien kesken toteutuneiden opetustuntien suhteessa. Yhteistyö kuntien välillä toimi hyvin. Kuntaliitoksen myötä Kaskikuusen kansalaisopisto jatkoi toimintaansa vuodesta 2011 Lapinlahden kunnan kansalaisopistona. 1.10.2024 kansalaisopiston nimi muutettiin Lapinlahden kansalaisopistoksi.

Lapinlahden kunta tiedostaa yhteiskunnan rakenteellisen ja väestöllisen muuttumisen sekä taloudelliset haasteet ja ymmärtää tähän ajoissa reagoimisen tärkeyden. Kansalaisopistot toimivat tällä hetkellä Ylä-Savossa paikallisen sivistys- ja harrastustarpeen tuntien ja taloudellisesti tehokkaasti, hyvää yhteistyötä jo tehden.

Lapinlahden kansalaisopiston osalta henkilöstörakenne kevenee v. 2026 aikana, mikä vähentää kansalaisopiston henkilöstökustannuksia merkittävästi. Kansalaisopisto on kulttuuri- ja liikuntapitäjä Lapinlahdella tärkeä moninaisen hyvinvointityön tekijä. Opetus- ja harrastustoiminnan ohella kansalaisopisto on merkittävä tapahtumien ja tilaisuuksien järjestäjä ja yhteisöllisyyden rakentaja. Kansalaisopistotoiminta koetaan tärkeäksi kunnalliseksi palveluksi.

On tärkeää, että kansalaisopistotoiminnan tulevaisuus turvataan nyt, tulevina vuosina ja vuosikymmeninä Ylä-Savossa. Nykyhetken tietämyksen pohjalta tämä varmistetaan parhaiten selvittämällä lisää ko. opistoselvityksessä hahmoteltua Ylä-Savon kuntien ja kaupunkien yhteistä alueopistoa ja/tai kahden tai useamman kunnan/kaupungin yhteistä kansalaisopistoa huomioiden kuntien fyysiset välimatkat, tai minimissään nykyistä opistoyhteistyötä syventämällä (mm. yhteinen kurssitarjotin, etä- ja hybridiopetuksen kehittäminen, kurssitarjonnan yhteissuunnittelu, hankeyhteistyö ja liittyminen suunnitteilla olevaan Itäinen opistopiiri ry:hyn).

Yhteisen alueopiston selvitystyö etenee parhaiten aloittamalla konkreettisen valmistelun yhteisen alueopiston perustamiseksi halukkaiden kuntien ja kaupunkien kesken. Vaikka kunnat ja kaupungit lähtevätkin mukaan valmisteluun, tehdään päätökset mahdollisen yhteisen alueopiston perustamista myöhemmin. Valmisteluun mukaan lähteminen ei sido olemaan mukana mahdollisesti perustettavassa alueopistossa.

Esittelijä

Kunnanjohtaja

Päätösehdotus

Kunnanhallitus päättää

ehdottaa valmistelun aloittamista ylläpitäjäkuntien yhteisen alueopiston perustamiseksi Ylä-Savon halukkaiden kuntien ja kaupunkien kesken. Valmistelussa selvitetään alueopiston ylläpitäjäkunnat, sekä hallinto-, talous- ja henkilöstörakenne. Lapinlahden kunta toivoo valmisteluun mukaan kaikki Ylä-Savon kunnat, ja näkee ainakin Iisalmen ja Kiuruveden kaupunkien osallistumisen tärkeänä. Lapinlahden kunta tarjoutuu alueopistovalmistelun koordinoijaksi ja mahdollisen alueopiston kotipaikaksi.

Lapinlahden kunta pyytää mukaan valmisteluun lähtevien kuntien sitoumuksia 31.10.2025 mennessä. Valmistelussa syntyvät kustannukset ehdotetaan jyvitetävän mukaan lähtevien ylläpitäjäkuntien kesken.

Päätös